

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ГУРТOK – ШКОЛА МАЙСТЕРНОСТІ І ТВОРЧОСТІ В ДИТЯЧІЙ ХІРУРГІЇ (До 65-річчя студентського наукового гуртка кафедри дитячої хірургії)

Джума К.А.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Ключові слова: кафедра дитячої хірургії, студентська наука, студентський науковий гурток.

Студентський науковий гурток при кафедрі дитячої хірургії був заснований восени 1946 року після реєстрації кафедри до Києва. За 65 років функціонування студентського наукового гуртка його вихованці зробили більш як 250 доповідей на молодіжних конференціях (в т.ч. закордонних), опублікували біля 500 друкованих робіт (тези, огляди літератури, оригінальні статті), здобули: золотих медалей та дипломів I ступеня – 35, срібних медалей та дипломів II ступеня – 61, бронзових нагород та дипломів III ступеня – 43. 17 років поспіль гурток на Всесоюзній конференції отримував звання “Кращого гуртка СРСР”. Гуртківці стали переможцями II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту студентських наукових робіт у галузі “Клінічна та фундаментальна медицина”, а за значні успіхи в науковій діяльності стали лауреатами премії Національної академії медичних наук України та Асоціації медичних вищих навчальних закладів України. Сьогодні студентський науковий гурток кафедри – це потужний осередок активності талановитої молоді, вагома ланка у процесі підготовки майбутніх науково-педагогічних кадрів, перша школа майстерності та творчості в дитячій хірургії.

В хірургії, як не в жодній іншій області медицини, завжди приділяється багато уваги вихованню молодого покоління. Надзвичайно важливим є навчання не тільки практичним навичкам, але і вмінню глибоко знати і розуміти патологічний процес, що протікає в організмі хворого, знаходити найбільш раціональне вирішення поставлених перед лікарем задач.

Кафедра дитячої хірургії із самого дня заснування 17 серпня 1935 року і до сьогодні є невичерпним джерелом натхнення молоді. Колектив кафедри, який завжди складався з кращих висококваліфікованих фахівців, підготував не одну плеяду науково-педагогічних кадрів, опікуючись ними ще із студентських лав. Свідченням цього є славетні сторінки діяльності студентського наукового гуртка при кафедрі, що став стартовою платформою для багатьох поколінь дитячих хірургів України.

А все починалося в залізничній лікарні з 30 дитячих хірургічних ліжок. Не було ще чергувань по швидкій допомозі. На базі доцентури з ортопедії була організована кафедра, яку очолив професор Анатолій Якович Шефтель. Штат кафедри складався з двох асистентів, старшого

лаборанта та лаборанта із середньою медичною освітою. У квітні 1938 року кафедра була переведена на базу дитячого хірургічного відділення лікарні імені М.І. Калініна, де вже було 60 ліжок, які чергували два рази на тиждень по місту. Це дало можливість знайомити студентів із невідкладною хірургічною патологією та травматологією у дітей. Кафедра була обладнана клінічною, бактеріологічною та патологоанатомічною лабораторіями. Був створений патологоанатомічний музей. Бібліотека кафедри налічувала більше 1200 книг [4].

З 1941–45 рр. від початку Великої Вітчизняної війни кафедра була евакуйована до м. Челябінська, а викладачі працювали на посадах ведучих хірургів та консультантів військових шпиталів.

Після закінчення війни кафедра дитячої хірургії повернулася до своєї мирної діяльності в рідний Київ на попередню базу у лікарню імені М.І. Калініна, де і продовжувала свою роботу у складі педіатричного факультету. Крім того, згідно наказу №197 по Київському медичному інституту від 17 серпня 1944 року §3 було повернено на своє місце і завідувача: “...Завідувача кафедри дитячої хірургії КМІ в м. Челябінськ проф. Шефтеля А.Я. рахувати зав. кафедри дитячої хірургії Київського медичного інституту в м. Києві з 11 серпня цього року. Ставка за законом.”. Були створені всі необхідні умови для реалізації навчальних планів, проведення екзаменаційних сесій, виробничих літніх практик, кафедральних конференцій. Викладачі широко проводили лікувально-консультативну роботу, до якої в повному обсязі залучались студенти. Так за один звітний навчальний рік на кафедрі дитячої хірургії студенти самостійно виконали 2379 перев’язок, 47 переливань крові, 227 гіпсових робіт та безліч інших маніпуляцій [3].

Під променями відродження стрімко підросли молоді пагони студентської науки – вже в індивідуальних звітах кафедр за 1946/47 навчальний рік поряд із розділами, в яких глибоко аналізується навчально-методична, лікувальна, виховна та наукова роботи кафедри дитячої хірургії, перед нами відкриваються і віхи роботи студентського наукового гуртка [3]. Цей історичний скарб є першою згадкою в офіційній документації про організовану науково-практичну діяльність студентів, з часу заснування кафедри 17 серпня 1935 року. Тому, вважаємо, що 1946 рік є

роком заснування студентського наукового гуртка при кафедрі як осередку діяльності Студентського наукового товариства КМІ. Однак, без сумніву, студентами проводилась наукова робота і до початку Другої світової війни.

У звіті зазначається, що за рік було проведено 14 засідань, половина з яких була теоретичними, а інша – практичними. Під час практичних занять відбувався поглиблений клінічний розбір хворих, студенти асистували керівнику гуртка на операціях. На теоретичних заняттях студенти робили доповіді на теми, які розподілялись між гуртківцями на початку року за бригадним принципом. Серед тем, які розглядались на засіданнях, були наступні: “Острый аппендецит у детей” – студенти Хаселева та Рахлевська, “Огнестрельные ранения крупных кровеносных сосудов” – студенти Резнікова, Даль та Сирота, “Лечение ожогов” – студенти Кириченко и Ярова, “Анаэробная инфекция” – студент Рибаківа. Всього засідання відвідало 112 студентів, в середньому 7-9 на одному засіданні [3].

Таким чином, студенти мали можливість не тільки опанувати практичні навички, а і виконувати свої перші дослідження: чи то реферативного характеру, з кропітким вивченням об’єкту дослідження у літературних скарбах Інститутської бібліотеки, бібліотеки Академії наук, закордонних джерел, чи вже власні, експериментальні роботи, клінічні спостереження. На засіданнях студент отримував вийнятковий досвід виступу перед аудиторією, навчався правильно висловлювати свої думки, лаконічно відповідати та дискутувати по суті питання.

Першим науковим керівником гуртка був доктор медичних наук Михайло Мендельович Басс. Під час Великої Вітчизняної війни він був провідним хірургом великого фронтового госпіталю і тому, окрім дитячої хірургії, ортопедії та травматології, проводив заняття з курсу військово-польової хірургії. Михайло Мендельович був не тільки талановитим педагогом, а і палким науковцем. Коло його наукових інтересів торкалось багатьох актуальних питань відновно-реконструктивної хірургії, зокрема проблем алопластики дефектів м’яких тканин, остеосинтезу при переломах стегна у дітей, нейрохірургічної патології – нервином периферичних та вісцеральних нервів. Його докторська дисертація присвячена питанням заміщення великих дефектів діафрагми та викладена в п’яти томах [1,2]. Невипадково, саме він керував і спрямовував гуртківців в їх перших кроках на нелегкій, але шляхетній дорозі навчання. Згадає про нього в своїх спогадах про студентські роки незмінний протягом 26 років директор Інституту педіатрії, акушерства та гінекології академік НАН та НАМН України Лук’янова Олена Михайлівна: “...меня заметил и активно вовлек в эту специальность Михаил Менделевич Басс, известный фронтовой хирург. Он приглашал меня ассистировать во время операций, считая, что мое будущее – детская хирургия.”

Наступні 10 років ми, нажаль, не маємо інформації про діяльність студентського гуртка. І тільки починаючи з осені 1957 року перед нами відкривається повнометражна картина діяльності гуртківців. Серед найбільш активних з них були Каплан В.М., Кукурудза Ю.Н., Доманський Б.В., Тишко Ф.О. та інші. Багато хто з минулих гуртківців тепер є відомими професорами Національного медично-

го університету та інших вищих медичних закладів, назавжди пов’язавши свою роботу з науковою діяльністю.

В цей період кафедрою завідував Андрій Романович Шуринок – учень і послідовник професора Анатолія Яковича Шефтеля, який у зв’язку з хворобою у 1952 році пішов на пенсію. На кафедрі дитячої хірургії Андрій Романович пройшов школу від рядового лікаря до доктора медичних наук, професора, завідувача кафедри.

З ім’ям Андрія Романовича Шуринка пов’язано багато інших яскравих сторінок як в історії кафедри, так і в історії хірургії дитячого віку. Йому належить біля 90 наукових робіт, що висвітлюють найбільш актуальні питання дитячої хірургії. Наукові відкриття, пропозиції, викладені в його працях і впроваджені в практичну медицину, дозволили покращити діагностику гострого і хронічного апендициту у дітей, інших гострих запальних захворювань органів черевної порожнини, пневмоторакса у випадках обширної підшкірної емфіземи і т.д. Також ним були запропоновані: новий операційний доступ при хворобі Фавеллі-Гіршпрунга, внесено зміни в операцію Грекова-Свенсена, запропоновано новий доступ при операції пілороміотомії при пілоростенозі новонароджених. Вперше на теренах колишнього Радянського союзу він провів операцію з приводу воронкоподібної деформації грудної клітки, першим резектував легеню.

Завдяки активному науковому пошуку студенти в 1958 році отримали право виступати з доповідями не тільки на республіканській, а й на Всесоюзній науковій студентській конференції з дитячої хірургії. І якщо на першу конференцію було представлено всього 2 роботи, то вже на 23-тю – 12 робіт. І з кожним роком ця кількість невпинно зростала, а з часом географія студентських виступів значно розширилась, перетнувши кордони країн західної Європи.

Вищий рівень розвитку дитячої хірургії потребував і більш вимогливого підходу до написання наукових студентських робіт. Тільки клініко-статистичних даних виявлялось недостатньо. Необхідно було шукати причини виникнення того чи іншого захворювання, особливо його проявів у дітей раннього віку, а також більш сучасні і ефективні методи лікування. Це, в свою чергу, дозволило зробити висновок, що не можна обмежуватись кордонами однієї кафедри. Так розпочалась практика спільних наукових досліджень з кафедрами нашого університету – гістології, патологічної анатомії і фізіології, біохімії, рентгенології і радіології, оперативної хірургії, а також з рядом науково-дослідних установ – ортопедії і травматології, онкології, полімерних матеріалів. Ця гарна традиція співпраці підтримується гуртківцями і сьогодні. Ведуться спільні дослідження з лабораторією електронної мікроскопії Інституту проблем патології, сектору вісцеральних систем Інституту фізіології імені О.О. Богомольця НАН України та іншими установами. Висувались досить високі вимоги і до гуртківців: “Владеть техникой фотографии, знать иностранный язык, уметь хорошо рисовать, работать с литературой.”[4].

Багато наукових досліджень гуртківців почали супроводжуватись експериментами на тваринах. Серед цих робіт: “Врождені аневризми яремних вен у дітей. Порівняльна характеристика різних методів пластики” – автори студенти Т.І. Даньшин та М.І. Сільченко; “Кріохірургічний метод лікування гемангіом у дітей” – автори

гуртківці Александрук Л. та Хохоля Л. під керівництвом к.мед.н. М.М. Новак; “Біохімічні зсуви у стінці зміненої кишки при хворобі Гіршпрунга” – автор студент Сабодаш А.; “Пересадка яєчок в експерименті” – Максакова І.

Слід відзначити вагомий внесок колишнього гуртківця, а потім професора О.В. Дольницького в розробку мікрохірургічних відновлювальних операцій на плечовому сплетенні при родовому паралічі. Рациональна пропозиція гуртківців Левицького І.В. та Корчемського І.В. “Метод измерения объёма воронки при воронкообразной деформации грудной клетки у детей” знайшло широке практичне застосування.

В 1968 році після смерті професора А.Р. Шуринка кафедру очолив його учень Микола Борисович Сітковський. До цього часу кафедра мала у розпорядженні 250 ліжок, з них 60 травматологічні, сучасну апаратуру і обладнання. Базами кафедри були хірургічне відділення на 110 ліжок і травматологічне – на 60 ліжок ДКЛ №14 і 80 ліжок – в ДКЛ №7 на Лабораторному провулку. В штат кафедри входили 13 співробітників і 2 клінічних ординатори, з них 2 доктори та 5 кандидатів медичних наук. На кафедрі був патологоанатомічний музей, в якому налічувалося 146 препаратів. Співробітники кафедри підготували 11 учбових кінофільмів і 300 діапозитивів [4]. Необхідно підкреслити, що всі ці роки кафедра була ведучим центром дитячої хірургічної служби не тільки в м. Києві, але і на території всієї республіки. По розпорядженню Міністерства охорони здоров'я УРСР кафедра курувала 4 області – Київську, Чернігівську, Житомирську, Черкаську. Тож гуртківці мали унікальну можливість ознайомитися з великим розмаїттям дитячої хірургічної патології на території України.

Керівник кафедри професор М.Б. Сітковський з 1969 року, протягом 24 років, був головним дитячим хірургом Міністерства охорони здоров'я України і, в той же час, деканом факультету вдосконалення викладачів медичних вузів. Як головний дитячий хірург України, він доклав багато зусиль для розвитку і становлення сучасної невідкладної та спеціалізованої хірургічної допомоги дітям, а як керівник наукової хірургічної школи приділяв багато уваги вихованню молодих кадрів, неодноразово організував молодіжні наукові форуми по всій території України, про що свідчать накази про його відрядження разом із учнями.

В 1975 році базою кафедри стали 4 хірургічних на 180 ліжок та ортопедо-травматологічне відділення ДКЛ №14. Окрім клініки, базою проведення практичних занять студентів слугували хірургічний та ортопедо-травматологічний кабінети дитячої консультативної поліклініки. У 1976 р. кафедра і клініка дитячої хірургії Київського медичного інституту перейшла на нове місце її розміщення у новий хірургічний корпус дитячої лікарні “ОХМАТДИТ”, у якому містилося три хірургічних відділення, відділення ортопедії та травматології, реанімації й інтенсивної терапії, анестезіологічне відділення, травматологічний пункт, приймальні покої, рентгенологічне відділення та допоміжні служби.

З 1992 року у зв'язку з віковим цензом М.Б. Сітковський перейшов на посаду професора кафедри, а новим завідувачем кафедри було обрано д.мед.н., професора Данила Юліановича Кривченю – видатного дитячого хірурга. З приходом професора Д.Ю. Кривчені кафедра

дитячої хірургії набула нової якості: розширилася клінічна й навчальна база за рахунок хірургічного відділення складних вад розвитку у дітей Інституту педіатрії, акушерства та гінекології НАМН України, розширився й обсяг хірургічних втручань, наукова робота співробітників отримала нові напрями розвитку.

Варто відзначити, що за 19 років, протягом яких кафедрою завідував Данило Юліанович, відбувся і значний прогрес у роботі студентського наукового гуртка. Розширилися напрямки роботи гуртка, що стали охоплювати вади розвитку та захворювання гортані, трахеї, бронхів та легень, вади розвитку та захворювання глотки, стравоходу та стравохідно-шлункового переходу, середостіння та магістральних судин, діафрагми; основну патологію абдомінальної хірургії: вади розвитку жовчних шляхів, печінки, селезінки та підшлункової залози, кишківника; вади розвитку передньої черевної стінки: гастрошизіс, омфалоцеле, портальну гіпертензію. Кожен рік починаючи з 2002 року гуртківці здобувають першість, як на вітчизняних так і на закордонних наукових конгресах (м. Москва, Росія – 2003р., м. Софія, Болгарія – 2011 р.). Це свідчить про надзвичайно високий рівень виконуваних гуртківцями робіт, їх новизну та актуальність (рис. 1).

Важко переоцінити роботу гуртка за роки його існування. Адже в архівних документах та звітах кафедри ми знаходимо велику кількість свідчень про перемоги та досягнення гуртківців, задокументовані та надруковані матеріали їх виступів на наукових форумах, на кафедрі зберігаються нагороди, почесні грамоти і подяки гуртківців. Так, гуртківці зробили більш як 250 доповідей на молодіжних конференціях (в т.ч. закордонних), опубліковано біля 500 друкованих робіт (тези, огляди літератури, оригінальні статті), отримано золотих медалей та дипломів I ступеня – 35, срібних медалей та дипломів II ступеня – 61, бронзових нагород та дипломів III ступеня – 43 [1,5]. Крім того гурток на Всесоюзній конференції, що й досі лишається найбільш масштабним науковим молодіжним форумом з дитячої хірургії в країнах колишнього Радянського союзу, 17 років поспіль (з 1970р. – 1985) отримував звання “Кращого гуртка СРСР” (рис. 2, 3).

Рис.1. Гуртківці на 22 Європейському студентському конгресі м. Берлін, Німеччина, 2011 рік

В ювілейних університетських виданнях згадується про досягнення гуртка як про зразковий: “Рядом памятных медалей награжден научный студенческий кружок при кафедре детской хирургии, работающий свыше 20 лет и вырастивший значительное количество высококвалифицированных детских хирургов”[2].

Надзвичайно приємно, що славні традиції втілення інноваційних передових ідей підтримуються і дотепер викладачами кафедри, передається естафета навчання та спрямування талановитої молоді. Протягом року з часу приходу до завідування кафедри професора Анатолія Феодосійовича Левицького авторитет гуртка невпинно зростає, розширюється і тематика студентських наукових робіт в галузі вивчення аномалій опорно-рухового апарату та новітніх методик лікування цієї патології.

Вперше, після багаторічної перерви 12–14 жовтня 2011 р. гуртківцями кафедри була організована та проведена секція дитячої хірургії в рамках III (65) Міжнародного науково-практичного конгресу студентів та молодих вчених “Актуальні проблеми сучасної медицини”. На секції свої роботи представили студенти та молоді вчені Саратовського державного медичного університету імені В.І. Разумовського, Білоруського державного медичного університету, Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького, Харківського національного медичного університету, Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова та Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (всього 16 доповідей) (рис. 4).

Вперше у 2012 році гуртківці кафедри, взяли участь в конкурсі НАМН в галузі теоретичної, клінічної та профілактичної медицини, де представили серію наукових праць з тематики “Органозберігаюча хірургія травматичних пошкоджень селезінки у дітей” і стали лауреатом премії Національної академії медичних наук України та Асоціації медичних вищих учбових закладів України за значні успіхи в науковій діяльності. Крім того, із роботою “Органозберігаючі принципи в хірургічному лікуванні травматичних пошкоджень селезінки у дітей” взяли участь у Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук і стали призером II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту студентських наукових робіт у галузі “Клінічна та фундаментальна медицина” – диплом першого ступеня (Джума К.А., науковий керівник: доц. Притула В.П.).

В цьому ж році гуртківцями кафедри спільно із студентським науковим гуртком кафедри педіатрії №4 була організована та проведена 1-2 березня Всеукраїнська науково-практична конференція “Міждисциплінарні підходи до діагностики та лікування дитячих хвороб” на базі кафедри педіатрії №4 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

Вже 65 років студентський науковий гурток кафедри є потужним осередком активності талановитої молоді, вагомую ланкою у процесі підготовки майбутніх науково-педагогічних кадрів, першою школою майстерності та творчості в дитячій хірургії, допомагаючи його вихован-

Рис. 1. Нагороди гуртка кафедри дитячої хірургії

Рис. 2. Дипломи гуртківців (2011–2012 рр.)

Рис.4. Секція дитячої хірургії на III (65) Міжнародному науково-практичному конгресі студентів та молодих вчених “Актуальні проблеми сучасної медицини”, м. Київ, 2011р

цям втілювати в життя мрію захищати найдорожчий скарб у світі – здоров’я дітей.

Рецензент: д.мед.н., професор Д.Ю. Кривченя

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривченя Д.Ю. *Історія кафедри дитячої хірургії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця [Текст] / Д.Ю. Кривченя, О.В. Дольницький – К.: Книга плюс, 2008. – 144с.*

2. Лаврик С.С. *Київський ордену трудового червоного знамені медичний інститут імені А.А. Богомольця [Текст] / С.С. Лаврик, К.С. Кабак, А.М. Шевченко і др. – К.: Здоров'я, 1982. – 88с.*

3. Милько В.И. *125 лет Киевского медицинского института [Текст] / В.И. Милько, Н.С. Бакшеев, П.И. Баранник, В.Д. Братусь и др. – К.: Здоров'я, 1966. – 239с.*

4. *История кафедры детской хирургии, ортопедии и травматологии, 11 стр. (Архив СНО имени А.А. Киселя)*

5. *Отчёт о работе кафедры детской хирургии с ортопедией и травматологией и госпитальной хирургии педиатрического факультета за 1946-47 учебный год, 17 стр. (Архив НМУ имени А.А. Богомольца).*

СТУДЕНЧЕСКИЙ НАУЧНЫЙ КРУЖОК – ШКОЛА МАСТЕРСТВА И ТВОРЧЕСТВА В ДЕТСКОЙ ХИРУРГИИ (К 65-летию студенческого научного кружка кафедры детской хирургии)

Джума К.А.

Национальный медицинский университет имени А.А. Богомольца, г. Киев, Украина

Студенческий научный кружок при кафедре детской хирургии был основан осенью 1946 года после эвакуации кафедры в Киев. За 65 лет существования кружка его воспитанники сделали более 250 докладов на молодежных конференциях (в т.ч. заграничных), опубликовали около 500 печатных работ (тезисы, обзоры литературы, оригинальные статьи), получили золотых медалей и дипломов I степени – 35, серебряных медалей и дипломов II степени – 61, бронзовых наград и дипломов III степени – 43. 17 лет подряд кружок на Всесоюзных конференциях получал звание “Лучшего кружка СССР”. Кружковцы стали победителями II этапа Всеукраинского конкурса-защиты студенческих научных работ в области “Клиническая и фундаментальная медицина”, а за значительные успехи в научной деятельности стали лауреатами премии Национальной академии медицинских наук Украины и Ассоциации медицинских высших учебных заведений Украины. Сегодня студенческий научный кружок – это мощный центр активности талантливой молодежи, весомое звено в процессе подготовки будущих научно-педагогических кадров, первая школа мастерства и творчества в детской хирургии.

Ключевые слова: *кафедра детской хирургии, студенческая наука, студенческий научный кружок*

STUDENTS' SCIENTIFIC SECTION – SCHOOL OF EXCELLENCE AND CREATIVITY IN PEDIATRIC SURGERY (Devoted to 65-th anniversary of the students' scientific section of the pediatric surgery department)

Kristina A. Dzhuma

Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Student research group at the Department of Pediatric Surgery was founded in year 1946 after re-evacuation of the department to Kyiv. During 65 years of the students' scientific section activity its students made more than 250 presentations at youth conferences (including international), published nearly 500 scientific works (abstracts, literature reviews, original articles), won: gold medals and I degree diplomas – 35, silver medals and II degree diplomas – 61, bronze medals and III degree diplomas – 43. 17 times section received the title of “Best USSR students' scientific section” on the Republic congress. The members of the section won the second stage on the Ukrainian competition in the field of “Clinical and Fundamental Medicine,” and for significant advances in scientific activity became laureates of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine and the Association of medical universities of Ukraine. Today, student scientific section is a powerful cell of talented youth activity, valuable element in the training of future scientists and teachers, the first school of excellence and creativity in pediatric surgery.

Key words: *department of pediatric surgery, youth science, students' scientific section*